

KNIN, tvrđava

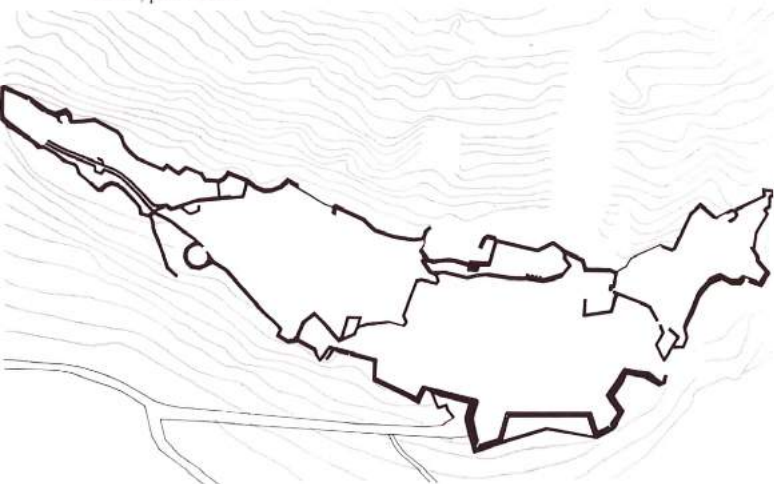
pokretu novih tendencija (1961). Tijekom školovanja pokazuje sklonost likovnome minimalizmu (*Crteži i serija Autoportreta*, 1949–51). U svojim se počecima nadovezuje na tradiciju kubizma i purizma. God. 1959–60. stvara meandarsku formu posve reducirane likovne ekspresije. Iz likovnoga minimalizma meandra, svedena na jednoličan ritam kontinuirane forme te odnos crnog i bijelog, stvara jedinstveni opus slika i crteža. Povećavajući dimenzije meandarskoga motiva oblikovao je nekoliko ambijentalnih rješenja (*Vrapče*, 1971; *Tübingen*, 1975; *Zagreb*, 1979, 1987). Od 1973. pretežno slika u Tübingenu (Galerija »Ingrid Dacić«), a 1988–89. češće u Francuskoj (Nica). Od 1977. temu meandra često varira u tehnici crteža grafitom. Ilustrirao je poemu F. Hölderlina *Rajna*, (Neu Isenburg, 1984). Samostalno je izlagao u Zagrebu (1958, 1960, 1966, 1970, 1980, 1987, 1988), Tübingenu (1973, 1979, 1985, 1987, 1988), Gelsenkirchenu (1974), Kopru (1979), Osijeku (1979, 1984), Dijonu (1989), te na Bijenalu u Veneciji (1976), Trigonu u Grazu (1977), Bijenalu u São Paulu (1979, 1981).

BIBL.: *Zapisi*, ŽU, 1983, 35.

LIT.: Z. Mrkonjić, Poučak o odluci, *Umetnost* (Beograd), 1965, 3–4. — J. Denegri, Jedan prilog tumačenju slikarstva Julija Knifera, ŽU, 1969, 10. — V. Horvat-Pintarić, Julije Knifer (katalog), Venezia 1976. — Z. Maković, Crteži Julija Knifera (katalog), Zagreb 1980. — *Isti*, Zapisi Julija Knifera, ŽU, 1983, 35. — Ž. Košćević, Julije Knifer — Meandar iz Tübingena 1973–1988, Zagreb 1989. — D. Matičević, Prilozi periodizaciji Julija Knifera, ŽU, 1990, 47.

KNIN, grad u Dalmatinskoj zagori. Mnogobrojna arheol. nalazišta potvrđuju da su K. i njegova okolica bili nastanjeni još u prapovijesti. Nekoliko rim. grobova otkrivenih ispod tvrđave i ostaci arhitekture na brdu

KNIN, plan tvrđave

Spas potvrđuju da je tu bilo rim. naselje. K. prvi put spominje u X. st. Konstantin Porfirogenet, pod imenom *Tenen*, kao grad i središte istoimene župe. U doba rane hrv. države tu je povremeno boravište narodnih vladara (Trpimir, Mucimir, Svetoslav, Držislav, Zvonimir i Petar). Oko 1040. osn. je Kninska biskupija s jurisdikcijom sve do Drave, na čelu s »hrvatskim biskupom«. Poslije su u Kninu povremeno stolovali hrv. velikaši (Šubići Bribirski i Nelipići); gotovo dva stoljeća je pod Turcima a 1688. zauzimala ju ga Mlečani i drže sve do 1797. Z od Knina uzdiže se srednjovj. tvrđava podignuta sred. X. st.; konačni je izgled dobila poč. XVIII. st., kada je umjetnim prosjekom odijeljena od brda Spas koje se sa S strane na nju nadovezuje. Tvrđava je jedna od najvećih fortifikacijskih građevina u Dalmaciji. Podijeljena je na gornji, srednji i donji grad, koji su međusobno povezani pokretnim mostovima. Najstariji je gornji grad na sjev. dijelu tvrđave, dok su srednji i donji grad sagrađeni u kasnome srednjem vijeku. U poč. XVIII. st. na gradnji zidina kninske tvrđave radili su i domaći majstori Ivan Macanović i njegov sin Ignacije. U tvrđavi je prije II. svj. r. bio smješten Muzej hrvatskih starina (danas Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu), osn. 1893. Na Spasu se u novije vrijeme vode sistematika arh. istraživanja (kasnoant. i starohrv. naselje), a na položaju Greblje istražena je nekropola iz vremena seobe naroda (VI. st.). U ratu 1991–92. tvrđavu su pobunjenici devastirali (poradi ratne namjene), a kat. crkve Sv. Josipa i Sv. Antuna su porušene.

LIT.: S. Gunjača, Knin u davni, Jadranski dnevnik, 24. XII. 1935. — *Isti*, Prinos istraživanja kninske tvrđave, Kalendar Napredak, 1937. — *Isti*, O položaju kninske katedrale, SHP, 1949. — C. Fisković, Ignacije Macanović i njegov krug, Prilozi—Dalmacija, 1955. — S. Gunjača, Tinnensis Archaeologica-Historica-Topographica, II, SHP, 1960. — D. Jelovina, Starohrvatske nekropole, Split 1976. — N. Jakšić, O katedralama hrvatske i kninske biskupije, Radovi. Filozofski fakultet Zadar, 1987–88, 17. — *Isti*, Iz srednjovjekovne topografije Knina, ibid., 1981, 20. — F. Smitlanić, Nastanak i razvoj srednjovjekovnog Knina, ibid., 1985, 24. — N. Jakšić, Prilozi urbanizmu srednjovjekovnog Knina, u knjizi: Arheološka istraživanja u Kninu i Kninskoj krajini, Zagreb 1992.

Du. J.

KNOLL, Petar, povjesničar umjetnosti (Vukovar, 3. IV. 1872 — Zagreb, 15. IV. 1943). Studirao i doktorirao u Beču. Lektor za povijest jugosl. umjetnosti na Filozofskome fakultetu od 1921, docent za povijest arhitekture na Tehničkome fakultetu u Zagrebu od 1923. Proučavao probleme teorije umjetnosti i urbanizma, a poglavito stari Zagreb. Među prvim upozorio na potrebu čuvanja urbanističkih cjelina, zalagao se za očuvanje urbanističkih i arhitektonskih vrijednosti Zagreba.

BIBL.: *Strossmayerova akademjska galerija*, (katalog), Zagreb 1922; *Form und Gedanke in der bildenden Kunst*, Zagreber Tagblatt, I. VIII. 1922; *Agonija starog Zagreba*, Obzor, 1925, 156–163; *Stari Zagreb i regulatorna osnova*, Obzor, 21. i 23. VIII. 1929; *Urbanizam s osobitim obzirom na stari Zagreb*, Književnik, 1930, 5; *Ideologija moderne arhitekture*, Arhitektura, 1933, 9; *Stari Zagreb*, Zagreb (revija), 1938, 6.

LIT.: Ž. Čorak, Petar Knoll, teoretičar arhitekture, Radovi OPU, 1981, 7.

L. D.

KNJIGOVEŠTVO, grana primijenjenih lik. umjetnosti. Knjižni je uvez specifičan element kodeksa — knjige s listovima, koja se pojavila na prijelazu iz staroga u sr. vijek (IV/V. st.) i ubrzo potisnula stariji knjižni svitak.

Najstariji raskošni uvezi bili su, po uzoru na rim. konzularne i starokršć. diptihe, prekriveni pločama od rezbarene bjelokosti ili su im korice bile optočene srebrnim i zlatnim pločama s umecima od emajla, dragoga kamenja te raznim filigranskim ornamentima. Taj način ukrašavanja, inače tipičan za srednjovj. knjigoveštvo, prevladava otprilike do XII. st., a pojavljuje se posebice kod liturgijskih i biblijskih kodeksa. U kasnomu sr. vijeku korice se presvlače kožom, pergamentom, tkaninama i okivaju jednostavnijim graviranim metalnim pločicama i knjižnim okovom. Taj tip uveza obično se naziva samostanskim, jer su se kroz cijeli sr. vijek knjige uvezivale u samostanima. U humanizmu i renesansi k. se razvija u poseban obrt kojim se bave pretežno svjetovni majstori (od XV. st.). Po uzoru na orijentalne uveze teške drvene korice zamjenjuju korice od ljepenke, za presvlaku služe obojene kože (crveni, zeleni, žuti maroken), a pri ukrašavanju korica prevladavaju tri tehnike: kožni rez ili plastika, tj. tehnika urezivanja ornamenata u kožu, potom slijepi tisak, odn. bezbojno utiskivanje ukrasnih linija, pečata pa i čitavih ploča s figurama i ornamentima na presvlaku korica te zlatotisak, tj. slijepi tisak s primjenom pozlate. U umj. knjigoveštvu humanizma i renesanse prednjači Italija (Firenca, Napulj, a osobito Mleci s glasovitim tiskarom novatorom Aldom Manuzzijem). U XVI. st. nove knjigoveške tehnike razvijaju se i u drugim eur. zemljama; franc. umj. uvez postaje vodećim u Europi tijekom nekoliko stoljeća (kasna renesansa, barok i rokoko). Potkraj XVIII. i poč. XIX. st. ulaze u modu jednostavniji, neoklasični uvezi, a za njima slijede nešto bogatiji tzv. romantički uvezi. U drugoj pol. XIX. st., s promijenjenim gospodarskim i društvenim prilikama, sve je rjeđe umj. ukrašavanje knjiga, premda i ovo

doba ima vrsnih majstora i umjetnika. Dekoracija se sada pretežno ograničava na hrbat knjige, dok se raskošni umj. uvezi rade uglavnom za bibliofile, pri čemu se najčešće kopiraju stariji uvezi. Potkraj XIX. i u XX. st. ponovno se veća pozornost posvećuje estetskom izgledu knjige.

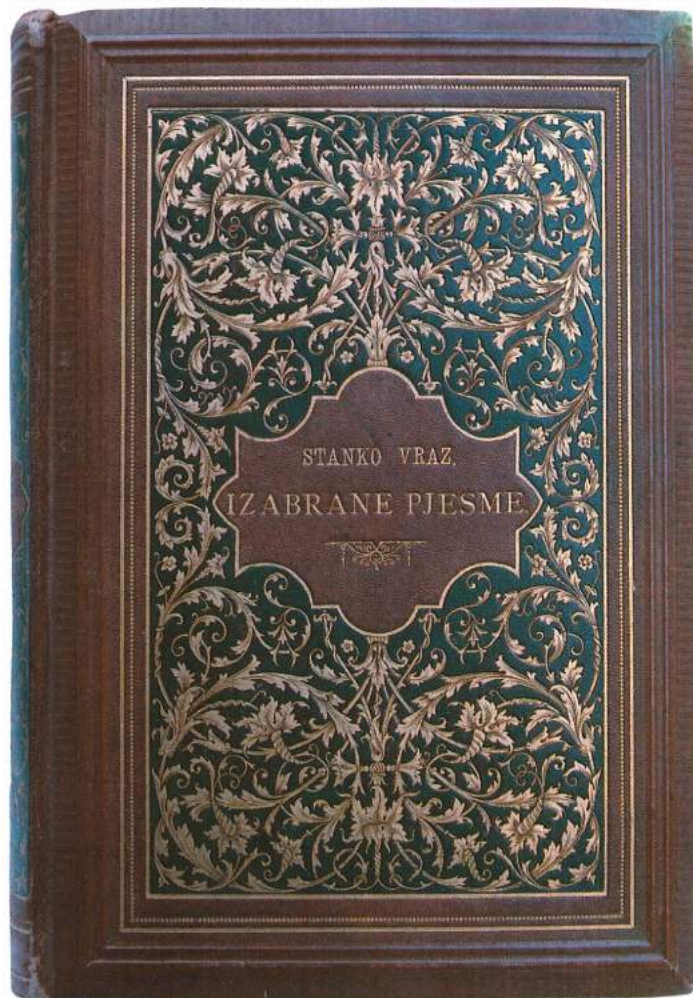
U hrv. crkvenim riznicama, muzejima, knjižnicama i arhivima čuva se velik broj dragocjenih primjeraka umj. uveza. Takvi su od starijih spomenika npr. »Evangelijar« (XIII. st.) i »Misal« (XII. st.) u riznici splitske katedrale, pa »Lekcionar« (XIII. st.) u riznici trogirске stolnice koji još do danas imaju očuvane srebrne, dijelom pozlaćene korice s umj. graviranim figurama. Iz kasnijih su razdoblja »Psaltir« (XV. st.) u knjižnici Male braće u Dubrovniku s kasnogotičkim ukrasom i »Misal« Dominika Kalmancséhija (Zagreb, Riznica katedrale) uvezan u crveni baršun. — Prva vijest o domaćim knjigovežama potječe iz XII. st. U XV. st. u Dubrovniku se spominju »magistri librorum«: *Živan Radojević* (1457), svećenik *Nikola Radonjin* i *Ivan Matija Kabužić* (1488); pop glagoljaš *Grgur Kraljić* iz Senja uvezivao je knjige u Istri 1497–1502. U XVI. st. djeluju »*Paulus litteratus*« u Zagrebu, *Frane Rudičić* u Splitu (1556), zlatar *O. Fortezza* u Šibeniku, koji je kovao srebrne ukrase i korice za knjige (matrikula bratovštine Sv. Duha 1577. i Sv. Ivana 1592), zlatar *Stjepan Venčan* iz Zadra (matrikula bratovštine Sv. Stjepana 1588). Premda su vijesti o domaćim knjigovežama, bilo u dokumentima bilo u zapisima na samim knjigama, sve do XVIII. st. razmjerno rijetke, nema sumnje da su brojne srednjovj. i novovjeke rukopisne kodekse (latiničke, glag. i dr.) uvezivali domaći majstori. Š. Ju.

KOBAŠ → SLAVONSKI KOBAŠ

KOCH, Vjekoslav, zvonoljevač (XIX. st.), djelovao u Zagrebu; potomak je stare njem. obitelji ljevača zvona. Izradio je 1873. po dva zvona za crkve u Kašini i Vugrovcu. U Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu nalazi se potpisano i datirano zvono iz kapele Sv. Trojstva u Majkovcu kraj Zeline (1877). Izlagao je na Dalmatinsko-slavonskoj izložbi u Zagrebu 1864.

LIT.: *V. Hoffiller*, Zagrebački zvonoljevaoci, Sv. Cecilija 1919, 13.

KNJIGOVEŠTVO, uvez izabranih pjesama S. Vraza, 1880. Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt

KNJIGOVEŠTVO, srebrne korice *Evangelijara* iz XIII. st. Split, Riznica katedrale

KOCKOVIĆ, Marijan, kipar (Zagreb, 23. VII. 1923 — Dubrovnik, 30. V. 1991). Studirao u Zagrebu (F. Kršinić, G. Antunac), diplomirao na Akademiji u Ljubljani 1952 (K. Putrih). Bio je lik. pedagog u Sarajevu, gdje je jedan od osnivača grupe »15 mladih« (1954). Od 1966. živi u Dubrovniku. Radi reljefe, situ i monumentalnu plastiku u kamenu, bronci, terakoti i kovini. Njegovi aktovi u mramoru odlikuju se čistim i jednostavnim oblicima, dok portreti otkrivaju psihološke značajke modela (*Mikis Theodorakis*, *Yul Brynner*). Stilizacija oblika i rustična struktura mase karakteristike su Kockovićevih skulptura u granitu (*Kolo*, *Radost*, *Majčina igra*), a u spomenicima su u prvom planu simbolički i ekspresivni sadržaji (Spomen-park u Pločama, Fontana heroja u Drvaru, Spomenik u Sisku). Samostalno izlagao u Zagrebu, Dubrovniku, Sarajevu, Ljubljani, Beogradu, Montrealu, New Yorku, Chicagu i New Jerseyju. Bavio se tapiserijom.

LIT.: *T. Šuljak*, Marijan Kocković (katalog), Sarajevo 1973. — *L. Aleksić*, Marijan Kocković (katalog), Dubrovnik 1975.

KOCMUT, Božidar, grafičar (Banja Luka, 20. XII. 1899 — Zagreb, 22. VI. 1977). Polazio je akademije u Pragu i Zagrebu. Osnovao je s braćom Mirosavljević u Zagrebu atelje za primijenjenu grafiku »Tri« (1929). Radio je kao grafičar i crtač u tiskari »Narodnih novina« u Zagrebu, a poslije 1945. u Zavodu za izradbu novčanica Narodne banke u Beogradu. Bavio se primijenjenom grafikom.

KOČUR, srednjovj. kaštel na mjestu prapov. kasteljera, Istra. Ostaci mu se nalaze na području sela Sv. Martin, na vrhu rta u kanjonu Raše blizu kapele Sv. Križa. Keramika i zidovi s poluobrađenim kamenim blokovima i žbukom dokazuje da je lok. bio naseljen od prapovijesti do sr. vijeka. Kapela Sv. Križa jednobrodna je, četverokutna tlocrta, bez apside. U njezinoj su unutrašnjosti veoma slabo očuvani tragovi baroknih zidnih slikarija.